

Kas tunned maad... Pärnumaa

Ivi Tomingas*

Pärnumaal on palju ilusaid ja huvitavaid kohti, seekord aga on tähelepanu all Pärnu linn, sest suvepealinnana tuntud Pärnul on Eesti riikluse seisukohalt väga tõsine roll. Nimelt luges advokaat Hugo Kuusner seal 23. veebruari öhtul 1918 Endla teatri rõdult ette Eesti iseseisvusmanifesti „Manifest kõigile Eestimaa rahvastele“. Lähemalt on seda kirjeldanud Küllö Arjakas artiklis „23. ja 24. veebruar 1918: kuidas iseseisvust kuulutati“ (Postimees, 23.02.2008).

Teadupärast planeeriti iseseisvusmanifesti ettelugemist erinevates kohtades (Haapsalus, Tartus), ka teatris Estonia etenduse vaheajal, kuid seoses erakorralise seisukorra väljakuulutamisega keelati kõik üritused ja etendused ära.

23. veebruaril võtsid rahvuslikud väeosad Pärnus võimu üle, Endla teatris peeti rahva-koosolek, korraldati iseseisvusmanifesti trükkimine ja linna ülespanek.

Seejärel toimus juba nimetatud ettelugemine ja et asi kindel oleks, loeti see veel kord ette järgmisel päeval Elisabethi kirikus, misjärel toimus rongkäik ja raekojas koostati „Akt Eesti demokraatliku vabariigi väljakuulutamise kohta Pärnu linnas“. Igatahes ettenägelik samm, sest juba 25. veebruaril okupeerisid Saksa väed Pärnu.

Filmiarhiivi fotokogus leidub foto, mis on tulnud omaaegselt Sõjamuuseumist. Klaasnegatiiviga ühes ümbrikus oli kaasas tekst: „Eesti Wabariik kuulutatakse Pärnus välja. Rahvamurd Endla rõdu ees öhtul.“

Arvestades seda, et veebruaris on öhtud pimedad, võiks pigem arvata, et foto on tehtud järgmisel päeval rongkäigu ajal, aga rõdult on ta pildistatud küll, nii et kuni pole tõestatud vastupidist, esitleme seda fotot ikkagi kui 23. veebruaril tehtut.

Pärnu linn fotodel on aga eraldi teema, millest saab hea ülevaate O. Esna artiklist „Pärnu postkaartidel“ (Piltnikud.com).

Fotopostkaardid said populaarseks 1920.–1930. aastatel. Nende kõige viljakam kirjastaja Pärnus oli ajakirjanduskontor „Uudis“, mille omanikuks E. G. Soovik, kes oli postkaartide väljaandmise tegelenud juba enne sõda.

Peamiseks fotograafiks „Uudises“ oli Jaan Küstner, kes hiljem rajas omaenda ateljee. Põhiliselt ateljeefotograaf Mihkel Önnis käis ka rannas suvitajatest tellimuspilete tegemas. Kvaliteetsemateks peetakse aga Harald Krannhalsi pildistusi. Kõigi nimetatute fotonäiteid võib näha käesolevas fotonurgas.

Enamasti on fotograafide pilku püüdnud teater Endla, Lydia Koidula mälestussammas, rannahoone ja muidugi kuulsad suvitajad, kellest sai seekord välja valitud J. Vares-Barbarus ja J. Semper, kuid fotosid kirjanikest ja muu kunstirahva esindajatest Pärnus rannamõnusid nautimas leidub hulgaliselt. Ilma Raimond Valgreta Pärnut ju ka ette ei kujuta, seekord sai foto valitud ehk ebatraditsioonilisem – ilma daamide ja/või orkestrita.

Päästekomitee esimees ja hilisem Eesti Vabariigi president Konstantin Päts on ju ka Pärnumaalt pärit. Nii on siin ka foto tema enda monumendi avamiselt Tahkurannas.

Pärast sõda on Pärnu elu kajastanud mitmed fotograafid. Teemad sanatooriumist tuletavat meelde kultusfilmi „Mehed ei nuta“, eriti foto kliimavaravist, mille kohta selgitavat materjali kahjuks ei leidnud. Uuemast ajast leidub fotosid Pärnu Postimehe fondist.

* Ivi Tomingas (1958), arhivaar, RA Filmiarhiiv, Ristiku 84, 10318 Tallinn, Ivi.Tomingas@ra.ee

Teater Endla 1920. aastatel. Foto: Jaan Küstner. EFA.554.P.0-184495

Rahvahulk kuulab Pärnus Endla teatri juures Eesti iseseisvusmanifesti „Manifest kõigile Eestimaa rahvastele“ ettelugemist. 23.02.1918. Foto autor teadmata. EFA.114.2-430

Vaade üle Pärnu jõe
viivale nahksillale ja
kesklinnale.
1920.–1930. aastad.
Foto: Jaan Küstner.
EFA.554.P.0-184565

Pärnu raekoda
1920. aastatel.
Foto: Jaan Küstner.
EFA.554.P.0-187402

Rootsi ajal
ajutiselt Pärnus
tegutsenud Tartu
Ülikooli (Academia
Gustavo-Carolina)
anatomikum 1920.
aastatel. Foto:
Harald Krannhals.
EFA.554.P.0-184533

Lydia Koidula mälestussammas Pärnus 1920.–1930. aastatel. Foto: Jaan Riet. EFA.215.P.0-163673

Eesti Vabariigi president Konstantin Päts oma monumendi avamisel enda sünnikohas Tahkurannas 25. juunil 1939. Foto autor teadmata. EFA.24.P.0-57884

Pärnu supelasutus 1930. aastatel. Foto: Mihkel Õnnis. EFA.554.0-184538

Pärnu rannahotelli hoone avamise päeval 17. juunil 1937. Foto: Artur Kalm. EFA.2.P.0-27671

Kirjanikud Johannes Vares-Barbarus ja Johannes Semper koos abikaasadega Pärnu rannas 1928. aastal.
Foto: autor teadmata. EFA.31.P.0-84396

Helilooja Raimond Valgre (vasakul) süstaga Pärnu rannas. Foto autor teadmata. EFA.351.P.0-80337

Kliimravi Pärnu sanatooriumis nr. 3 1957. a.
Foto: Harald Krannhals. EFA.275.P.0-46760

Pärnu rannas purskab
terviseveelikas, mille vett
tarvitati karastusjoogiks.
1960. a. Foto: Arvi Kriis.
EFA.204.P.0-35062

Pärnumaa
A. Ždanovi
nimelise kolhoosi
karjatalitajad
L. Lapp ja
L. Sõudme
lүpstud piima
kaalumas.
Foto: E. Lukin.
EFA.204.P.0-92991

Kalur Pärnu
rannas võrke
parandamas
1950.–1960.
aastatel.
Foto: Karl Oras.
EFA.209.P.0-67076